

ШҚІР

отандық ғылыми кеңесшінің докторант Г.К. Мусаеваның диссертациялық жұмысына: «Солтүстік Қазақстан аймағында голштин сиырларының өнімділік ұзақтығын арттыру», 6D080200-мал шаруашылығы өнімдерін өндіру технологиясы мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін ұсынылған.

Сүтті малдың өнімділік ұзақтығы оның өмір бойы сүт өнімділігімен қатар ұрпақ беруімен бірге сипатталатын маңызды белгілердің бірі болып саналады. Мал шаруашылығында малдың бүкіл өмірлік циклін шаруашылық және биологиялық тұрғыдан екі негізгі кезеңге бөлуге болады: дайындау және пайдалану. Бірінші кезеңнің міндеті - толыққанды мал өсіру, екінші кезең - максималды өнім алу. Малдың генотипі барлығын айқындап, жоспарлауға жол салады, ал қоршаған орта жағдайлары арқылы жағдайын жақсартуға ықпал жасалынады.

Жүргізілген жұмыстар қазіргі таңда өте актуалды тақырыптардың бірі. Жұмыстың мақсаты Солтүстік Қазақстан аймағында голштин тұқымды сиырлардың өнімділік ұзақтығын зерттеу және олардың шаруашылық пайдалану мерзімін арттыруға ықпал ететін генотиптік және фенотиптік факторларды анықтау болып табылады.

Диссертацияда «Бек+» мал табынының селекциялық-генетикалық параметрлерін, шығу тегіне байланысты сиырлардың сүт өнімділігі мен өнімділік ұзақтығына генотиптік факторлардың әсерін анықтайды. Сонымен қатар, фенотиптік факторлардың сүт өнімділігіне және өнімділік ұзақтығына әсері көрсетілген, репродуктивті сапалықтарын өнімділік ұзақтығына әсері зерттеліп, өнімділік ұзақтығының жоғары өнімді ірі қара малының өсіруде экономикалық тиімділігі және рацион құрамындағы премикс пен витаминді-минералды қоспаларды кешенді қолданудың сүт өнімділігіне әсерін анықталған. Алғаш рет Қазақстанның солтүстік аймағында голштин сиырларының сүт өнімділігіне, репродуктивтік қасиеттеріне және өнімділік ұзақтығына аталық ізінің, сондай-ақ жеке тұқымдық бұқалардың аталған белгілірге әсерін анықтап бір бірімен байланыстарын салыстырмалы түрде зерттелініп баға берілді. «Бек+» ЖШС жағдайында голштин сиырларының тірі салмағын және шаруашылық пайдалану ұзақтығын ескере отырып, ұрықтандырудың оңтайлы жасы белгіленді. Қостанай облысындағы голштин тұқымының жекелеген аталық ізі бойынша сүт өнімділігін, өсімін молайту мен сапасын, өнімділік ұзақтығына экономикалық тиімділігі айқындалды.

Зерттеу биоэтика комитетінің ережелеріне Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі «Ұлттық биотехнология орталығы» РМК жергілікті этикалық комиссия 25 қыркүйек 2017 ж.отырысының №6 хаттамасына сәйкес жүргізілді. Жұмыс Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2018-2020 жылдарға арналған гранттық қаржыландыру жобасы аясында АР - 05135046 «Жоғары өнімді отандық сиырлардың өнімділік ұзақтығын арттырудың кешенді бағдарламасын әзірлеу және іске асыру» аясында жүзеге асырылды. Мемлекеттік тіркеу нөмірі №0118RK00398 және Қостанай облысы, Федоров ауданы, Лесное ауылындағы "Бек+" жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің

тауарлық-сүт фермасында жүргізілді. Алынған мәліметтер сүтті малды, атап айтқанда Қостанай облысының континенталды климаты жағдайында өсірілетін голштин тұқымын іріктеу және осы аталған өнірге байланысты күтіп бағу технологиясын зерттеу үлкен ғылыми тұрғыда маңызды роль атқарып, тәжірибеде қолдануды айтарлықтай кеңейтеді және тереңдетеді.

Эксперимент негізінде алынған мәліметтер сүт өнімділігі деңгейінің тәжірибеге алынған аналықтардың денсаулығына, репродуктивтік қасиеттеріне өнімділік ұзақтығын және аталық ізіне тәуелділігін растауға мүмкіндік берді.

Зерттеулер мен қорытындылар мен қойылған мақсаттар мен міндеттерге сәйкес келеді, ғылыми зерттеулердің қисынды қорытындысы болып табылады және орындалған жұмыс бейініне сәйкес келеді. Диссертациялық жұмыста жаңа ғылыми негізделген зерттеу нәтижелері бар. Ол алынған нәтижелердің теориялық және практикалық құндылығын сәтті үйлестіреді. Барлық эксперименттік материалдар қажет болған жағдайда сенімділік критерийін анықтай отырып, вариациялық статистика әдісімен өңделіп, логикалық мағыналы, дәйекті түрде баяндалған және негізделген. Жұмысты орындау барысында докторант мақсаткерлік, табандылық, кәсіби сауаттылық танытып, заманауи ғылыми жабдықтарды пайдалана білді.

Жұмыста алғаш рет Қостанай облысындағы голштин тұқымының әртүрлі аталық ізіне тиесілі асыл тұқымдық және өнімділік қасиеттерін зоотехникалық, табиғи және экономикалық факторларды ескере отырып кешенді бағалау жүргізілді, еліміздің Солтүстік аймағында сүтті ірі қара малының өнімділік ұзақтығын арттыру бойынша ғылыми негізделген жұмысты ұйымдастыру бойынша ұсыныстар берілді.

Алынған жаңа ғылыми нәтижелер, қорытындылар мен қорытындылар зоотехникалық ғылымды фермерлік, шаруа және шаруашылық жүргізудің басқа да нысандары жағдайында сүтті мал шаруашылығын жүргізу жөніндегі эксперименттік деректермен толықтыратыны сөзсіз.

Зерттеу нәтижелері Қостанай облысы Федоров ауданының "Бек+" ЖШС жұмысына енгізілді. Сондай-ақ, осы құрылымдық бөлімше басшысының қолымен расталған оқу процесіне және өндіріске енгізу актілері бар.

Диссертация материалдары бойынша автор 16 ғылыми жұмыс жарияланды, оның ішінде 3 Scopus базасына кіретін басылымдарда жарық көрді. Негізгі материал Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда және ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған журналдарда баяндалып, талқыланды.

Диссертация автордың өз бетінше жоғары ғылыми-әдістемелік деңгейде орындалып, аяқталған ғылыми-зерттеу еңбегі болып табылады және білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің докторлық диссертацияларға қойылатын талаптарына жауап береді. Жұмыстың нәтижелері шынайы және жаңалыққа ие, ал оның авторы Мусаева Г.К. 6D080200-Мал шаруашылығы өнімдерін өндіру технологиясы мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін беруге лайық.

ҚҰАЗУ «Зооинженерия» кафедрасының

менгерушісі, ауыл шаруашылығы
ғылымдарының кандидаты

